

1 יהודה וישראל רבים
פתול אשר על-הים לרב אכלים ושתים ושמים: ושלמה היה מושל
בכל-הממלכות מן-הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים מגשים מנחה
ועבדים את-שלמה כל-ימי חייו:

2 ויהי לחם-שלמה ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר קמח: עשרה
בקר בראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור
וברברים אבוסים: כיהוא רדה בכל-עבר הנהר מתפסח ועד-עזה
בכל-מלכי עבר הנהר ושלום היה לו מקל-עבריו מסביב: וישב יהודה
וישראל לבטח איש תחת פגרו ותחת תאגתו מן ועד-באר שבע כל ימי
שלמה:

סלח סלח

3 וישב שלמה על-כסא יהוה | למלך תחת-דוד אביו
ויצאח וישמעו אלו כל-ישראל: וכל-השרים והגבירים וגם כל-בני המלך
דוד נתנו ד' תחת שלמה המלך: ויגדל יהוה את-שלמה למעלה לעיני
כל-ישראל ויתן עליהם תוד מלכות אשר לא-היה על-כל-מלך לפניו
על-ישראל:

סלח סלח

4 והמזון הזה כפי הערך הנכון הנתן
לאכול לכל איש היה מספיק לששים אלף
איש בכל יום, וזה מורה על גדולת שלמה
ומעלת מלכותו, שהיו בני ביתו התמידיים
ששים אלף איש בזמן שלום והשקט, מה
שלא נשמע ממלך גדול מכל מלכי הגוים
אשר שמענו את שמעו שיהיו להם עם רב
ועצום כזה תמיד כל היום לאכול ולשתות
משלו, ולהיות השעור הזה מהמזון עצום מאד, היה מתפלל שלמה עליו (משלי ל' ח') הטריפני
לחם חקי. והנה לא זכר הכתוב שעור היין והפירות ושאר הדברים הבאים על שלחן המלך,
לפי שהיה מהם בארץ ישראל כל כך שלא היה צריך לזכרו, כמו שאמר (בראשית מ"ט י"א)
אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתוננו כבס ביין לבושו וכבס ענבים סותה, חכלילי עינים מין
ולבן שנים מחלב, שהוא משל לרובי היין והחלב והגבינה, וכן נשתבחה ארץ ישראל בענין
הפירות (דברים ח' ח') גפן ותאנה ורמון זית שמן ודבש, עד שהיה מכנה אותה הכתוב תמיד
(שם) ארץ זית שמן ודבש, ולכן הודיע הכתוב בכאן ענין הלחם והבשר בלבד, ומזה ישוערו
שאר המזונות שהיו מכיאים גם כן אותם הנציבים, ולקח בזה הכתוב הדרך האלקי שזכר במזון
דור מדבר הכשר והלחם בלבד, דכתיב (שמות ט"ז ח') בתת ה' לכם בערב כשר לאכול ולחם
בבקר לשבוע:

סלח סלח

3

כבו על שפת הים והספור הוה ר"ל כי היו מבורכים בים
(ל) בפרי כבני והיו רבים וכן בפרי בהמה ובפרי אדמתם והיו אוכלים ושותים ושמים כי לא היה להם פתח באיב:
(5) כוהל בכל הממלכות. שהיו יראים כבנו ובגושם לו סתה ועבדים אותו:

יך 3

5

ומעשה נמי ברבי יוחנן בן מתנא. שאמר לבנו
צא שכור לנו פועלים, הלך ופסק להן מזונות. וכשכא
אצל אביו אמר לו: בני, אפילו אתה עושה להן פסועות
שלמה בשעתו לא יצאת ד' חובתה עמה, שהו בני
אברהם יצחק ויעקב. למימרא דסעודתא דאברהם
אבינו ד'פא מדשלמהו והקתיב 'ויהי לחם שלמה
ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר קמח. עשרה בקר
בראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי
ויחמור וברברים אבוסים! ואמר גוריוו בן אסטייוו
משמיה דרב: הללו לעמילן של שבחים, ורבי יצחק
אמר: הללו לצידי גדיה. ואמר רבי יצחק: אלה נשים
היו לשלמה, כל אחת ונחת עשתה לו בביתה כף. מאי
טעמא זו סבורה: שמא אצלי סועד היום, וזו סבורה:
שמא אצלי סועד היום. ואילו גבי אברהם כתיב 'ואל
הבקר ר' אברהם וישת בן בקר ר' נטוב', אמר רב יהודה אמר רב: 'בן בקר' -
אחד, 'רב' - שנים, 'נטוב' - שלשה! -התם תלתא תורי לתלתא גברי, קא -
לכל ישראל ויהוה, שנאמר ויהודה וישראל רבים כחול אשר על (שפת) הים. מאי
ברברים אבוסים? אמר רב: שאובים אותן בעל קרן. ושמואל אמר: שאובים
ועומדים מאליהם. ורבי יוחנן אמר: מביאו תור מפרעיתו בדלא אניס, ותרנגולת
מאשפתה בדלא אניסא.

רביה הוה - יומר על הסנה, דכיוו ללא לרי ללמנו ואלמנו - מזוני ומורי
האלהי. הדור - הקמח והסוכה. דעמיהו שר שבחים - סלות עשויים לכסות
פי הסדרים לשלום וזאתם המגשיל. הללו - הבקר והאלו התנוין זה הפסוק.
רציוו כדריה - אינו ללא נמיו תלכל סתמו לזיו קדיק, 'סעוד' כלע.

כי סו יך
יכי סו

7 אמר ריש לקיש: בתחילה מלך שלמה על
העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף
מלך על התחתונים, שנאמר כי הוא רדה בכל עבר
הנהר מתפסח ועד עזה. ירב ושמואל, חד אמר:
תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם, וחד אמר:
תפסח ועזה בתרי הדרי הוו יתבו וכשם שמלך על
תפסח ועל עזה - כך מלך על כל העולם כולו,
ולבסוף לא מלך אלא על ישראל, שנאמר אני
קהלת הייתי מלך על ישראל וגו'. ולבסוף לא מלך
אלא על ירושלים, שנאמר דברי קהלת בן דוד
מלך בירושלים, ולבסוף לא מלך אלא על מפתח.
שנאמר הנה מפתח של שלמה וגו'. וילבסוף לא
מלך אלא על מקלו, שנאמר זה היה חלקי מכל
עמלי. רב ושמואל, יחד אמר: מקלו, וחד אמר:
וגודו. הדר או לא הדר? רב ושמואל, חד אמר: הדר,
וחד אמר: לא הדר, מאו דאמר לא הדר - ימלך
והדריט, ומאו דאמר הדר - מלך והדריט ומלך.

סלח סלח

8

כי הוא רדה וגו'. כתיב (בראשית ט' ב') 'ומוראכם והתכם יהיה על
כל הית הארץ וגו'', מורא והתית הוורו [אחר המבול חורו להיות פחד ומורא האדם
על החיות, כמו שהיה בימי אדם הראשון] ורדיה לא הורה [אבל רדיה לא הורה שלא
נאמר 'ורדי' אצל נתן יג], אימתי הורה (הרדייה) יד) בימי שלמה, שנאמר כי הוא
רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה.

ויהי לחם שלמה וגו'. מלך אחד מסרתי לך, ולא היתה ברירה יכולה
לעמוד בו ט), וזהו שלמה בן דוד, ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור
סלת וששים כור קמח, אמר ר' שמואל בר יצחק, אילו מיני מלוטמיה היו
(פח לשאוב וזהמת הקדרה), אבל לסעודתו לא היתה ברירה יכולה לעמוד.

סלח סלח

ואחות תובל קין נעמה. דרשו
רבותינו ז"ל³⁸: אשתו של נח היתה ונקראת כן על שם שהיו מעשיה נאים ונעימים.
ויש אומרים³⁹ שהיא היתה אשת אשמדון אם אשמדאי והשדים נולדו ממנה. וארבע נשים
היו אמות השדים⁴⁰: לילית, ונעמה, ואגרה, ומחלת. ויש לכל אחת ואחת מהן מחנות
וכחות של רוח הטומאה אין מהם מספר, ואומרים כי כל אחת מושלת בתקופה אחת
מארבע תקופות שבשנה, ומתקבצות בהר נשפה קרוב להרי חשך, וכל אחת מושלת
בתקופתה משעת שקיעת החמה עד הצות לילה הן וכל מחנותיהן, ועל כלן משל שלמה,
וקרא אותם, עבדים ושפחות⁴¹. שהיה משתמש בהם כרצונו. וארבע נשים אלו נשיו של
שרו של עשיו הן, ודוגמתו נשא עשו ארבע נשים, כדמפורש בחזרה⁴². ויהי כהן / סלח סלח

וְיֵשׁ לָךְ הַתְּעוּרָה בְּכֵן מְדוּעַ קָרָא הַכְּתוּב כֶּסֶא עֲלֵמָה כֶּסֶא הַמֶּלֶךְ וְזָרְקוּ עַל הַכְּתוּב
 לְהַמְשִׁיל כֶּסֶא חוּל לְכֶסֶא קוֹדֶשׁ. אֲבָל הַעֲנִין כִּי כֶּסֶא שְׁלֵמָה הוּא דוּגְמָא, וְזָרְקוּ חֲכָמֵי
 הָאֲמֵת יוֹדְעֵי הַצְּפוּנוֹת, אֲשֶׁר דְּבָרֵיהֶם כְּדַרְבָּנוֹת³⁷, הֵבִיאוּ עַל זֶה מֵאֲמֵר מְעוֹרֵר נִפְלֵא, רִיחוּ
 כְּשֶׁמֶן הַטוֹב מוֹרֵק³⁸, מֵאֲמֵר מֵאִיר עֵינַי הַשְּׂכָל וּמִבְּחִיק כְּבָרֵק, וְהוּא מִן הַמֵּאֲמָרִים אֲשֶׁר
 פְּזוּרִים בְּסַפְרֵיהֶם, גְּנוּזִים וְהַצְּפִינוּם בְּמִדְרָשֵׁיהֶם, וְהוּא שֶׁאֲמָרוּ³⁹: תֵּנִי רַבִּי חַיִּיא מַלְ"ךְ עוֹלָה
 תְּשַׁעִים, מִלְּמַד שְׁאִין כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּב"ה שׁוֹרָה בַּפְּחוֹת מִתְּשַׁעִים אֶלֶף רַבְבוֹת מְלֹאכִים, וְהַמֶּלֶךְ
 שְׁלֵמָה תְּשַׁעִים אֶלֶף כֶּסָּאוֹת לִפְנָיו, תְּשַׁעִים אֶלֶף קְתָדְרֵי זָהָב הֵיוּ לוֹ סְבִיב הַכֶּסֶא, וְשֵׁם
 יוֹשְׁבֵים הַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם פְּחוֹת וּסְגָנִים כְּהֵנִים וְלוֹיִם, וְשַׁבְעִים קְתָדְרָאוֹת כְּנֶגֶד הַכֶּסֶא
 לְשַׁבְעִים סְנֵהֲדָרִין, וְשֵׁתֵי קְתָדְרָאוֹת נִגְדוּ אַחַת לְגַד הַחוּזָה וְאַחַת לְנֵתָן הַנְּבִיא, וְכֶסֶא אֶחָד
 לְיָמִינוּ, לְבֵת שֶׁבַע אַמָּה, עַד כַּאֲן. כָּל הַקְּתָדְרָאוֹת הָאֵלֶּה: הַתְּשַׁעִים אֶלֶף, וְהַשְּׁבַעִים, וְהַשְּׁתִים,
 וְאַחַד, הַכֹּל דוּגְמָא. וְמָה שֶׁחָלַק הַמֵּאֲמֵר הַזֶּה בְּלִשׁוֹן קְתָדְרָא וְלִשׁוֹן כֶּסֶא, וְלֹא הוֹזִיֵר אֶת כָּלֵן
 בְּשֵׁם קְתָדְרָא אוֹ לְכָלֵן בְּשֵׁם כֶּסֶא, הַכֹּל לְעֵנִין מְכוּוֹן*. וְכֵן מָה שֶׁכְּתוּב בְּכֶסֶא שְׁלֵמָה: וַיֵּדוּת
 מִזֶּה וּמִזֶּה אֵל מְקוֹם הַשְּׁבַת וְשִׁנִּים אֲרִיּוֹת עוֹמְדִים אֶצֶל הַיְדוּת⁴⁰, וְכָתִיב וְשִׁנִּים עֶשֶׂר אֲרִיִּים
 עוֹמְדִים שָׁם עַל שֵׁשׁ הַמַּעֲלוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה לֹא נַעֲשֶׂה כֵן לְכָל מַמְלָכוֹת⁴¹, הַיְדוּת אֲשֶׁר לְכֶסֶא
 וְשִׁנִּים עֶשֶׂר אֲרִיִּים הַכֹּל דוּגְמָא: הַיְדוּת הֵן הַמְּדוּת שֶׁבֵּהֵן נִבְרָא הָעוֹלָם*, כְּעֵנִין שֶׁכְּתוּב
 אֶף יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ וַיִּמְנִי טַפְחָה שָׁמַיִם⁴², וְשִׁנִּים הָאֲרִיּוֹת, שְׁנֵי הַשְּׂרִים הָאֲדִירִים* הַגְּנוּדְעִים⁴³
 בְּשִׁמּוֹתֵיהֶן, אֶחָד לְיָמִין וְאַחַד לְשִׁמְאֵל, וְזֶהוּ שֶׁאֲמָר אֶצֶל הַיְדוּת: *וְשִׁנִּים עֶשֶׂר אֲרִיִּים, שִׁנִּים
 עֶשֶׂר מִנְהֵיגִים מְקִיפִים אֶת הַכֶּסֶא, שְׁלֵשָׁה לְכָל רוּחַ וְרוּחַ מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, כִּי כֵן סוֹדֵר
 הַדְּגָלִים בְּמִדְבַר שֶׁהֵיוּ מְקִיפִים אֶת הָאֲרוֹן, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה רֵאשִׁי לְהַקְרִיא כֶּסֶא שְׁלֵמָה, כֶּסֶא ה'*,
 וּמֵאִין יֵדַע שְׁלֵמָה הַכְּסִיפִים רֵם וּמִתְנַשֵּׂא⁴⁴ וְהַדּוּרִי הַשְּׂרָרָה הַעֲצוּמָה וְהַמַּעֲלָה הַנִּפְלְאוּהַ וְהַרְמָה
 אֲשֶׁר בְּכֶסֶא הַכְּבוֹד, עַד שֶׁעֲשֶׂה בְּדוּגְמָתוֹ כֶּסֶא שְׁלֵא נַעֲשֶׂה כֵן לְכָל הַמַּמְלָכוֹת⁴⁵, כָּל זֶה יֵדַע
 וְהַשִּׁיג בְּחִכְמַת הַתּוֹרָה, וּמֵאִין תָּבֵא לוֹ הַמְּלָכוֹת לֵהֵיוֹת מוֹלֵךְ בְּעֵלְיוֹנִים אֲלֵא מֵתוֹךְ חֲכַמַת
 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִן הָעֵלְיוֹנִים.

הקדמה כ"ג ד"ה פ"ג
 (כ"ג-כ"ד) פ"ג ד"ה פ"ג

כי הוא רודה בו, ב"ר פ' ל"ט כי הוא רודה בעבר הנהר, מורא וחתת חזרו בימי נח
 דכתיב ומוראכם וחתכם יהיה בו' רדייה לא חזרה, והיכן חזרה בימי שלמה שנאמר כי
 הוא רודה בכל עבר הנהר, ע"כ.

ולעד"צ להבין מהו מורה וחתת שהלכו והיאך חזרו וכן רדייה.
 ונראה כי האיש השלם-צלם אלהים על פיו והוא נמשך מהדיבוק האלהי אשר
 בקרבו הכרת פניו ענתה בו וכל רואהו ירא ויחת מפניו, וזהו ומוראכם וחתכם תהיה
 על כל חית השדה שאמרנו חז"ל שאין החיה טורפת האדם אלא אם כן נדמה לה כבהמה,
 וזה באמצעות הסתלקות הדיבוק האלהי ממנו וחוט של חסד מעל פניו כי אז במה
 נחשב הוא כבהמה בעיניו וטורפת אותו, וכן היו הדורות שמאדם ועד נח בהשחית כל
 בשר את דרכו על הארץ קלקלו פניהם מאותו הצלם ודמות הנראה בפניהם, ולזה
 השחית כל בשר דרכו על הארץ, וגם החיות והבהמות שהיו הבהמות והחיות מויקות
 לבני אדם הרשעים החטאים בנפשותם שלא כדרכם מקודם כי היו יראים מהאדם, וזה
 אפשר את הארץ והנה נשחתה, ונמשך מזה כי השחית כל בשר את דרכו להשחית
 ולהרוג בבני אדם מה שלא היה כן מקודם עתה השחית וקלקל אותו הדרך. אמנם
 אח"כ בא המבול ורחץ הטומאה הזאת והעבירה מן הארץ בטבילה הזאת של מי המבול
 וכמו שהרחבתי בכלי חמדה בסדר נח, אז חזרו המורא וחתת על כל חית השדה
 שיפחדו מצלם ודמות האדם ולא יוסיפו להרוג בהם ונתקן דרכו של כל בשר.
 אמנם ענין הרדייה לא חזרה שסוד הרדייה הזאת הוא מובן במשחז"ל פכ"ג, אמר
 רשב"ל בתחילה מלך שלמה על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה', ולבסוף מלך
 על התחתונים שנאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כו' ע"כ, הורו בזה שהרדייה הזאת
 נמשכת מהיותו כאלים כביכול, מצד החסידות ראוי והגון לשבת על כסא ה' העליון
 מרום מראשון וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו נכנעים לגזירתו, כי
 האיש השלם האלהי שליט בעליונים ותחתונים לא ישנו תפקידו, והעד יהושע שאמר
 שמש בגבעון דום וזולתו מן הצדיקים שהפליאו לעשות.

נמצא שהיותו רודה בכל עבר הנהר נהר פרת בכל העבר ההוא לא בחיל ולא בכח
 מלחמה כי שלום ואמת היה כל ימיו, אין זה אלא בכח חסידותו ומעשיו שזכה לשבת
 על כסא השי"ת למלוך על העליונים פוקד על צבא המרום במרום ומוזה ימשך על
 מלכי האדמה על האדמה להיותו רודה בהם, וזו היא הרדייה הנז' במאמר רדייה לא
 חזרה, כי צריכה סבה ושלימות וחסידות נפלאה כאשר ראינו בשלמה במה שלא שאל
 כי אם להבין משפט אז חזרה לו הרדייה על ידי השגת החכמה חכמת אלהים בקרבו,
 זהו כסא ה' שישב עליו.

לעד לא ישכת מזכרונה אותו תורהזהב שבפריחת י
 שלמה, בבנין הבית הראשון, בהדר תפארת כבודו ועזי-החיים שהתגלה בו, בהבן
 עושר האידיאה האלהית והלאומית המשוכבות זו בזו בהתאמה הרמונית, וקייני
 כיתרא באשלמותא. או באותה התקופה, הקצרה בכמותה והארוכה באיכותה, שאנ
 האידיאה הלאומית רוח חיים מלאים, כפי עצם טבעה וספוקה הפנימי, ותינק ז
 הדרה מהרעיון האלהי הטהור, העשר הלאומי וחסן-כבודו הוסיף יפעה ואמץ ז
 הרעיון האלהי, שממנו יצא אז בבהירותו התכן הלאומי, והמחשבה האלהית בצורו
 הישראלית הועילה להשפיע חיי ענג, חיים של כבוד ורוממות-רוח לכל הגוי כי
 ויתרומם על במתי השירה החיה האלהית ועל מרומי פאר החיים, הדר הגדול
 הלאומית וזיו האהבה הטהורה והרעננה, לא היה העולם כלו כדאי כיום שנתן
 שינוי-השירותים לישעיהו, שבת-השירותים — קדש-קדשים.

פ"ג ד"ה פ"ג
 פ"ג ד"ה פ"ג